

PFAS FORUM

Isabelle Larmuseau

Gastprofessor omgevingsrecht

Onderzoekseenheid Publiekrecht KU Leuven

1. Europees omgevingsrecht

- Artikel 191 VwEU: **voorzorgsbeginsel**
- Europese regelgeving voor **vergunningverlening** en voorafgaande **effectenbeoordeling**:
 - ✓ Richtlijn Industriële Emissies 2010/75/EU
 - ✓ Project-MER-Richtlijn 2011/92/EU
 - ✓ Habitatrictlijn 92/43/EEG
 - ✓ Kaderrichtlijn Water 2000/60/EG
- Richtlijn **Milieu-informatie** 2003/4/EG
- Richtlijn **Milieuschade** 2004/35/EG

1.1. Project-MER-Richtlijn

Industriële installatie 3M	Infrastructuurproject Oosterweel
<ul style="list-style-type: none">• Project-MER vereist, op basis van criteria van DABM, Bijlage II✓ Onderzoek MER-disciplines (o.m. lucht, bodem, water, mens-gezondheid (woonwijk op 1,5 km), grensoverschrijdende effecten (Westerschelde/Zeeland), alternatievenonderzoek, milderende maatregelen□ Voor hervergunning en uitbreiding van 3M op 17 september 2020 enkel project-m.e.r.-screeningsnota (bevoegde overheid (Team Mer) werd niet betrokken): <i>'geen aanzienlijke gevolgen voor milieu zodat project niet MER-plichtig is'</i>□ Project-m.e.r.-screeningsnota nochtans opgemaakt door 'erkende' MER-deskundigen□ Geen advies Agentschap Zorg Gezondheid	<ul style="list-style-type: none">• In 2007 op de hoogte van PFOS/In 2016 beslissing over definitief tracé op die locatie• Verplichting 'integraal' project-MER✓ Enkel project-MER voor project✓ Uitvoering project: project-m.e.r.-screening• Verzet van PFOS-grondstromen en verspreiding grondwaterverontreiniging in aparte project-m.e.r.-screeningsnota's✓ Veiligheidsberm op 3M-site met enkel stedenbouwkundige vergunning: 'om 100 miljoen euro meerkost te vermijden'✓ PFOS-verontreiniging in gleuf waar Scheldetunnel komt? Pas 'behandeld' in advies van 22 februari 2022 van Grondverzetcommissie

1.2. Habitatrictlijn

Industriële installatie 3M	Infrastructuurproject Oosterweel
<p>1° Habitattoets/passende beoordeling: waken over instandhoudingsdoelen Europees beschermde natuur</p> <ul style="list-style-type: none">✓ HabitatRLgebied: Schelde- en Durme-estuarium van de Ned. grens tot Gent✓ VogelRLgebied: Kuifeend, Blokkersdijk <p>2° Verscherpte natuurtoets: geen onvermijdbare en onherstelbare schade aan Vlaams Ecologisch Netwerk (VEN)</p> <ul style="list-style-type: none">✓ Slikken en schorren langsheen de Schelde✓ Blokkersdijk <p>3° Natuurtoets: geen vermijdbare schade</p> <p>4° Soortentoets: geen effecten op beschermde dieren en planten</p> <p>☐ In 2004: hoogste PFOS-waarden ooit, aangetroffen in Blokkersdijk</p> <p>☐ Stikstofarrest van 25 februari 2021: onwettige beoordeling stikstofimpact</p>	<ul style="list-style-type: none">• Grondwateronttrekking en habitattoets: zie grondwaterarrest van 9 maart 2021 van de Raad van State: effecten?• Vergunning voor veiligheidsberm: effecten percolaatwater en verluchtingspijpen om gassen te laten ontsnappen uit de berm: effecten?• Gewijzigde werken Palingbeek (Grondverzetcommissie): effecten? <p>☐ Stikstofarrest van 25 februari 2021: onwettige beoordeling stikstofimpact</p>

1.3. Kaderrichtlijn Water

Industriële installatie 3M	Infrastructuurproject Oosterweel
<ul style="list-style-type: none">• Watertoets: schadelijke effecten vermijden• Verscherpte watertoets: signaalgebieden• Kaderrichtlijn Water-toets: verbod van achteruitgang (Weser-arrest)• In 2009 werd PFOS aangewezen als ‘POP’ en in 2013 is PFOS in de Kaderrichtlijn Water aangewezen als ‘prioritair gevaarlijke stof’ = nulemissie <p>☐ Desondanks: in 2020 zeer ruime lozingsnormen voor PFAS, onder meer 30.000 ng/l voor PFOS</p> <p>☐ In Schelde overschrijding van milieu-kwaliteitsnorm van 0,65 ng PFOS/l</p> <p>☐ Griet Van Gestel (OVAM): <i>‘er blijven nog heel wat kennislacunes (...). Men heeft ook meer gegevens nodig over uitloging. Dat gaat over de transfer van PFAS uit de bovenste laag naar het grondwater.’</i></p> <p>☐ Niettemin géén project-MER voor discipline water</p>	<ul style="list-style-type: none">• In grondwater mag max. 100 ng PFOS/liter• Tussen 2011 tot 2017 werd 80.000.000 ng PFOS/liter in grondwater aangetroffen• Watertoets voor grondwater-onttrekking: ‘er worden geen schadelijke effecten verwacht op het watersysteem’• Voor grondwateronttrekking werd enkel project-m.e.r.-screeningsnota opgemaakt <p>✓ Wat met gewijzigde grondwater-onttrekking en gewijzigde werken aan Palingbeek? Enkel ‘advies’ met ‘aanbevelingen’ van Grondverzetcommissie</p> <p>✓ Wat met lozing van PFOS-bemalingswater in oppervlaktewater: meer doen dan BBT bij overschrijding MKN (0,65 ng PFOS/l)</p> <p>✓ Wat met verspreiding grondwater-verontreiniging (80.000.000 ng PFOS/l) naar diepere grondwaterlagen door werken aan tunnel (MKN grondwater: 100 ng PFOS/l)?</p>

1.4. Richtlijn Industriële Emissies (1)

Industriële installatie 3M	Infrastructuurproject Oosterweel
<ul style="list-style-type: none">• Emissienormen op basis van ‘beste beschikbare technieken’ (BBT)• Toets aan milieukwaliteitsnormen: bij overschrijding van MKN, verplichting om méér te doen dan BBT (artikel 18 Richtlijn Industriële Emissies)• Verplichting tot bijstelling van milieuvoorwaarden, ondanks ‘eeuwigdurende’ vergunning• Geen vergunning voor emissie van PFOS in lucht en in bodem• Overschrijding emissienormen van PFOS in water□ Nu: verstrenging emissienormen, maar nood aan nulemissienorm voor PFOS	

1.4. Richtlijn Industriële Emissies (2)

Industriële installatie	Infrastructuurproject
<ul style="list-style-type: none">• Waarom is de contour van de grondwaterverontreiniging van 3M niet gekend?□ Eisen inzake monitoring: artikel 16 Europese Richtlijn Industriële Emissies (implementatie uiterlijk op 7 januari 2013):<ul style="list-style-type: none">✓ Periodieke monitoring ten minste eenmaal om de 5 jaar voor grondwater✓ Periodieke monitoring ten minste eenmaal om de 10 jaar voor bodem	

1.4. Richtlijn Industriële Emissies (3)

Industriële installatie 3M	Infrastructuurproject Oosterweel
<ul style="list-style-type: none">• Artikel 23 Europese Richtlijn Industriële Emissies (implementatie uiterlijk op 7 januari 2013):✓ Periode tussen twee milieu-inspectie-bezoeken ter plaatse: ten hoogste één jaar✓ Indien bij inspectie ernstige inbreuk op vergunningsvoorwaarden wordt vastgesteld: binnen zes maanden na die inspectie een extra bezoek ter plaatse✓ Na elk bezoek ter plaatse stelt de bevoegde overheid een verslag op met daarin de relevante bevindingen ten aanzien van de naleving van de vergunningsvoorwaarden door de installatie en de conclusies ten aanzien van de eventuele noodzaak van verdere maatregelen	

1.5. Richtlijn Milieu-Informatie

Industriële installatie	Infrastructuurproject
<ul style="list-style-type: none">• Verplichting tot actieve verspreiding van milieu-informatie: ten minste volgende milieu-informatie moet elektronisch toegankelijk zijn:<ul style="list-style-type: none">✓ Verslagen over de toestand van het milieu✓ Vergunningen die belangrijke gevolgen hebben voor het milieu✓ Effect- en risicobeoordelingen✓ Gegevens afkomstig van het monitoren van activiteiten die gevolgen voor het milieu hebben of waarschijnlijk zullen hebben✓ Gegevens afkomstig van het toezicht op activiteiten die gevolgen voor het milieu kunnen hebben: het verslag van een milieu-inspectiebezoek moet binnen de 4 maanden na het bezoek actief openbaar worden gemaakt□ Zie artikel 7, lid 2, d), e), f) en g) Richtlijn 2003/4/EG en zie artikel 23, lid 6, 2de lid Richtlijn Industriële Emissies	<ul style="list-style-type: none">• Verplichting tot actieve verspreiding van milieu-informatie, zie artikel 7, lid 4 Richtlijn 2003/4/EG (cfr. artikel 5, lid 1, c) Verdrag van Aarhus) : <i>‘Onverminderd eventuele specifieke verplichtingen uit hoofde van het Gemeenschapsrecht treffen de lidstaten de nodige maatregelen om te waarborgen dat, in geval van een onmiddellijke bedreiging van de gezondheid van de mens of het milieu, hetzij veroorzaakt door menselijke activiteiten hetzij ten gevolge van natuurlijke oorzaken, alle informatie waarover overheidsinstanties beschikken, of die voor hen wordt beheerd, en die het publiek dat waarschijnlijk zal worden getroffen in staat kan stellen maatregelen te nemen om de uit de bedreiging voortvloeiende schade te voorkomen of te beperken, onmiddellijk en terstond wordt verspreid.’</i>

1.6. Richtlijn Milieuschade

- Systeem van **preventie- en herstelplichten** die rusten op schadeveroorzaker
- Enkel **schade aan beschermde soorten en natuurlijke habitats, schade aan water en bodemschade** worden ‘milieuschade’ genoemd, met hoge en moeilijk toepasbare schadedrempels
- Europees Parlement werkt aan herziening van de richtlijn, onder meer om nieuwe vormen van **milieucriminaliteit** op te nemen en **ecocide** (grootschalige vernielingen) in wetgeving om te zetten

2. Vlaams omgevingsrecht

- Omgevingsvergunningsdecreet
 - Milieuzorgplicht
- Decreet complexe projecten
 - Omgevingsmanagement
- Bodemdecreet
 - Afvalverwijderingsplicht

2.1. Omgevingsvergunningsdecreet (1)

Industriële installatie 3M	Infrastructuurproject Oosterweel
<ul style="list-style-type: none">• Omgevingsvergunningsdecreet • Bevoegde overheid: deputatie • Vergunning voor exploitatie ≠ vergunning voor verandering	<ul style="list-style-type: none">• Decreet Complexe Projecten<ul style="list-style-type: none">✓ Geïntegreerde effectenbeoordeling✓ Voorkeurbesluit en projectbesluit✓ Omgevingsmanagement • Toch gekozen voor ‘veilige’ toepassing van omgevingsvergunningsdecreet • Bevoegde overheid: omgevingsminister • Vergunning slaat enkel op wat is aangevraagd ≠ (onvergunde) wijzigingen voorgesteld door Grondverzetcommissie

2.1. Omgevingsvergunningsdecreet (2)

Industriële installatie 3M	Infrastructuurproject Oosterweel
<ul style="list-style-type: none"> • Emissienormen op basis van ‘beste beschikbare technieken’ (BBT) • Toets aan milieukwaliteitsnormen: bij overschrijding van MKN, verplichting om méér te doen dan BBT (artikel 18 Richtlijn Industriële Emissies) • Verplichting tot bijstelling van milieuvorwaarden, ondanks ‘eeuwigdurende’ vergunning • Geen vergunning voor emissie van PFOS in lucht en in bodem • Overschrijding emissienormen van PFOS in water □ Nu: verstrenging emissienormen in plaats van nulemissienorm voor PFOS • Ongeacht de verleende vergunning: strafrechtelijk gesanctioneerde algemene milieuzorgplicht 	<ul style="list-style-type: none"> • Effecten van de grondwateronttrekking, de lozing van bemalingswater in bodem, grondwater en oppervlaktewater en het verzet van verontreinigde grond niet onderzocht in project-MER • Overschrijding van milieukwaliteitsnormen: verplichting om meer te doen dan BBT ✓ Lozingsnorm voor LANTIS van 0,1 µg/l voor retourneren van bemalingswater in grond ✓ Lozingsnorm voor LANTIS van 1 µg/l voor lozen van gezuiverd bemalingswater in Schelde ✓ Norm voor lozen van bemalingswater in Laarbeek, Vlietbosbeek en Palingbeek? ✓ Norm voor lozen van bemalingswater afkomstig van grondwateronttrekking voor aanleg van Scheldetunnel? • Ongeacht de verleende vergunning: strafrechtelijk gesanctioneerde algemene milieuzorgplicht

2.2. Bodemdecreet (1)

Industriële installatie 3M	Infrastructuurproject Oosterweel
<ul style="list-style-type: none">• 3M = saneringsplichtige beheerder van bodemverontreiniging• Beschrijvend bodemonderzoek reikte tot 2021 amper verder dan het eigen bedrijfsterrein van 3M = schending van het Bodemdecreet• In 2015 werd zelfs een eindverklaring afgeleverd voor de uitgevoerde bodemsanering, terwijl tot 2017 80.000.000 ng PFOS/liter in grondwater werd gemeten (ipv max. 100 ng PFOS/l) en aan de 'contouren' in woongebied 10.000.000 ng PFOS/liter, die niet kan worden gesaneerd zolang de Oosterweelwerken duren	<ul style="list-style-type: none">• Grondwatersanering en grondverzet moet onderdeel zijn van bodemsaneringsproject• Technische richtlijn grondwaterhandelingen• LANTIS = uitvoerder grondwaterhandeling• Maatregelen om impact op PFOS-verontreiniging te voorkomen: niet onderzocht in project-MER, enkel in project-m.er.-screeningsnota (<i>'berekningen uitgevoerd om aan te tonen dat de verplaatsing van de PFOS-verontreiniging hiermee kan worden beheerst'</i>)

2.2. Bodemdecreet (2)

Industriële installatie 3M	Infrastructuurproject Oosterweel
<p>Hervergunning 3M verwijst naar bodemsaneringsproject en omvat lozingsnormen voor bodemsanering: toch worden effecten van exploitatie en bodemsanering niet samen onderzocht en blijven de beide vergunningen apart</p>	<ul style="list-style-type: none">• Uitgegraven bodem = afval• Indien geen wettig hergebruik: uitgegraven bodem blijft afval• Oosterweelwerf = één grote illegale stortplaats <p>✓ Uitgegraven bodem wordt niet in folie gewikkeld = geen 'bouwkundig bodemgebruik' (niet 'terugneembaar')</p> <p>✓ Veiligheidsberm bevat PFOS-afvalhopen van bedrijf, Palingbeek-slib en uitgegraven bodem tot 1.000 µg PFOS/kg ds: niet onderzocht in voorafgaande project-m.e.r. (want deel van geheime dading en recent ook gewijzigd door Grondverzetcommissie)</p> <p>✓ Wat met grondverzet Scheldetunnel?</p> <ul style="list-style-type: none">• Los van vergunning: strafrechtelijk gesanctioneerd verbod van achterlaten van afvalstoffen <p>✓ Onwettig hergebruik uitgegraven grond</p> <p>✓ Verzuim achtergelaten PFOS-afvalstoffen te verwijderen</p>

2.2. Bodemdecreet (3)

Industriële installatie 3M	Infrastructuurproject Oosterweel
<ul style="list-style-type: none">Vergelijk: RvVb 14 januari 2021, nr. RvVb-A-2021-0520 over 'bodemsaneringstoets': vergunningsvoorwaarde 'bouwwerken kunnen pas starten na bodemsanering' (reeds 20 jaar gesaneerd, nog 10 jaar te gaan)	<ul style="list-style-type: none">Zolang Oosterweelwerken worden uitgevoerd kan 3M geen grondwatersanering uitvoeren, omdat de grondwaterverontreiniging verder wordt verspreid door de grondwateronttrekking voor OosterweelDit blijkt ook expliciet te zijn bepaald in een verslag van vergadering van april 2017 bij BAM/LANTIS: beheersing van 'verontreinigingspluim' (10.000.000 ng/liter voor de som van PFOS, PFOA en PFHS) kan pas na de Oosterweelwerken